

MAGLAJLIĆ MUHIBA rođ. DUJSO

Nesumnjivo je da se između mnogih žena radnica Banja Luke izdvaja revolucionarni lik Maglajlić Muhibe rođena Dujso. Ne samo zato što je poznato da je do okupacije zemlje uzela najaktivnijeg učesća u radničkom pokretu kroz radnička društva "Belagić" i "Borac" ili u URS-ovom sindikatu u tvornici duhana B. Luke - već zato što je kao dovedan i istinski revolucionar bila nenametljivo omiljena, cijenjena i poštovana od svih onih koji su je (u fabrici ili stanbenoj četvrti) i samo poznavali. Uz to je bila poznata kao rijetke brižna i nježna majka, iskren i edan drug i saborac i što je i ako teško obolela uzela najaktivnijeg učesća u prvim danima ustanka u svom voljenom gradu.

Naime, poznato je da je 1941. godine dolaskom okupatora i domaćih izdajnika usledio svakojaki pritisk na stanovništvo u celoj zemlji u čemu su komunisti prednjačili jer su oni bili ti koji su najviše podneli progone a čiji je i Muhiba bila član do svoje smrti. Sve ove (radi izuzetnih patnji i tegoba) imale je životnog uticaja na Muhibu i njenu porodicu jer su usledila i mnoga druga iskušenja koja se nisu mogla u pojediniosti ni slutiti ni predvideti u danima okupacije zemlje. Ovo radi toga što su se događali iz dana u dan tako brzo i munjevitte mijenjali da je i zdravom licu trebalo dosta snage i upornosti pa da takvom naletu progona i terora odoli a što Muhiba nije mogla fizički izdržati jer je već bila ohrvala teške neizlečiva bolest-leukemija.

Osim toga njen bračni drug Sefket kao istaknuti komunist među prvima je u ljeto 1941. g. pao pod udar ustaških vlasti - proganjen i hapšen da bi sticajem okolnosti ili tačnije pod pritiskom javnosti bio pušten. Medjutim izlas on iz zatvora on je bio primoran /radi poštenih mjera ustaša/ da se skloni i povuče a potom i da definitivno napusti kuću porodicu i da pređe u strogu ilegalnost kako bi konačno izlaskom na oslobođenu teritoriju jula 1941. g. uzme najaktivnijeg učesća u organizovanju i dizanju ustanka u B. Krajini.

U takvim vanredno-teškim uslovima - bez mogućnosti privredjivanja i sredstava za život ostala je Muhiba sa maleletnom ćerkom i mladjom sestrom nezbrinute u svakom pogledu. I ako bolesna i fizički iznurena teškom bolešću Muhiba nije ostavljena na miru od okupatorskih i kvinsliških režima u B. Luci. Naprotiv od sukoba SSSR - Njemačka pa na dalje iz dana u dan agenti ustaškog redarstva tragajući za njenim mužem Sefketom njedne su i nju proganjali, ali i kao komunistu i kao ženu istaknutog komuniste koji se nalazi u begstvu. Čak se nisu u truča vali da vrše razna šikaniranja /progone/ njene ćerke ili maleletne sestre i drugih ukućana koji bi se zatekli u kući.

Ležeći u postelji, najčešće usluživana od mlađe sestre Nure ili bli-
žih ukućana (Teofika ili Djemile/ kao i nekih susjeda često se deša-
valo da agenti ustaškog redarstva kao hitlene upadnu u stan i da je i
ako tako bolesna uznemiravaju putem saslušanja ili neposrednih ili
posrednih psihičkih i fizičkih pretnji. Svaki put kad bi god dolazili
koristili bi i oružje i na taj način utjerivali strah kod ukućana na-
rečito djece. Ali, Muniku ni to nije pekoлебало već naprotiv ona je mora-
no politički jačala i ako je fizički iz dana u dan slabila. Tjke su
jednoga dana došli agenti i u sobi pored Muhibe zatekli i njenu maloletu
nu sestru Nuru koja je opet čuvala četverogodišnju Muhibinu ćerku Ni-
djaru. Jedan od agenata da bi došao do podataka ne samo o Šefketu nego
i o drugim pripadnicima NOP-a koji bi Muhiba mogla poznavati otvara-
jući vrata njene sobe izvadio je pištolj i dok je ona ležala u krevetu
uperio je cijev u pravcu njenih grudi tražeći da im dade podatke o ak-
tivistima NOP-a kao i informaciju o Šefketu gdje se krije. Već navi-
nuta na takve posjete i zahtjeve ustaša nije im ništa odgovorila.
Tada je jedan od agenata prišao krevetu i cijev svog pištolja stavio
Muhibi pod vrat a potom na slepočnicu, prijetioći da će da puca ako
ne progovori i ne odgovori što je pitaju. Kao i uvijek mirna i stalo-
žena a nada sve hrabra odgovorila je da "nezna" obrazlažući to time
da i sami mogu da vide da je "prikovana" za postelju i da nije ni sa
Šefketom niti bilo kim drugim u vezi i kad bi htjela. Nisu bili zado-
voljni odgovorom. Onda je jedan od agenata repetirao pištoj /stavio
metak u cijev/ uperivši ga u čelo Muhibi sa pretnjom da će da puca. Na
to mu je ona odgovorila: "Pucajte jednom ne mučite bar djecu koje ne-
dužna pate i i strahuju od vas". Revoltirani ovakvim odgovorom i da bi
joj praktično pokazali svoju silu nastavili su sa tučom /udarali su
je onako bolesnu pesnicom i pišteljem gdje su pre stigli/ ali ni tada
niti posle te tuče Muhiba ni tižeći nije progovorila nego ih je spre-
zirom gledala jer su joj fizičke mogućnosti same to i tolike doz-
vojavale. Medjutim bila je uplašena utoliko što je primjetila strah
kod mlađe sestre Nure, koja je zaista znala gdje se Šefket nalazi, a
na koju okolnosti su ustaški agenti i računali. Ali i ako nedorasla
i Nura je našla snage i razumjevanja za žrtve i upornost starije ses-
tre pred ovim zlikovcima, koji su i ovog puta neobaljena posla na-
pustili njenu kuću. Ovo su ponovili u još nekoliko navrata i pošto su
joj su zapretili da će je /i ako bolesna/ prebaciti u zatvor što je
Muhiba primorala da predje u ilegalnost da bi na taj način koliko-
toliko ublažila fizičke i psihiček patnje koje su je tih dana skoro
svakodneвно i nemišovno sledile. Sklonila se i prešla u ilegalnost kod
moje majke gdje se ona lične smatrala najsigurnijom. I ako se posle
toga Partiska organizacija i mnogi aktivisti NOP-a zalagali da joj olak

šaju tegobe u kom cilju joj je najviše kao ljekar pomagao Zukanović dr. Ihsan (kako i da lakše podnese psihička opterećenja koji je nesumnjivo bilo) ipak je imala i vanredno teških preživljavanja u vezi odnosa pojedinih lica prema pripadnicima NOP-a kojima je Muhiba i njena porodica pripadala. Naime i ako je činjenica da su ustaše sva nase lica na desnoj obali, r. Vrbas./B.Luka/ nazvali "Mala Moskva" jer je u ovom dijelu grada 80% porodica saradjivalo sa NOP-om ostaje i činjenica da je i tu u ovoj stambenoj četvrti bilo okoreli ustaša ili njihovih saradnika kao što su: Barišić Drago, Matić Kata, Lagundžija Tone, Bodven Zvone, Zukanović Omer, Ibrahimbegović /Cico/ Hisvet, Špehar Zvone, Husejdinović Faruk, Hadžidedić Sulje, braća Mutabđije i drugi koji su posredno ili neposredno bili aktivni u progonima pripadnika NOP-a u što se i Muhiba lično uvjerila. Tako su uz pomoć ovih i njima sličnih lica agenti ustaškog redarstva u cilju otkrivanja pripadnika NOP-a oblačili svoje špijune u zarove i feredže i preko noći /posle t.zv. policijskog časa/ postavljali tako pruručene i naoružane u dvorišta onih porodica u koje su sumnjali da saradjuju sa NOP-a ili omogućuju prihvatanje učesnika NOP-a za kojima UNS traga. Vidjela je kad su ovi špijuni postavljeni i u njenom dvorištu kao i u dvorištima nekih naših susjeda. Ali ni tada kod Muhibe nije bilo malodušnosti i ako je neizlječiva bolest iz dana u dan činila svoje, čega je Muhiba bila svjesna nastojeći da ipak time nikada ne opterećuje. Zato je odlučila/ i u tome je bila uporna bez obzira što je svako časa mogla biti uhapšena/ da napusti ilegalnost i da bar-kako je sama rekla-poslednje dane života provede u kući uz svoju voljenu ćerku Nidju koju je od milja zvala "Širli". Na žalost njena predosjećanja pokazala su se kao tačna jer je nakon par dana ležanja kod svoje kuće morala biti prebačena u bolnicu. Pa ni u tim poslednjim danima/ kad se je trebala rastati sa životom/ nije prestajala njena briga za NOP-om kojem je toliko dala i posvetila od svog kratkotrajnog života. Predlagala je da je u Bolnici niko drugi ne posjećuje izuzev njene porodice, jer da će se u protivnom drugovi-ce koji je budu posjetili kompromitovati a da ona i tako neće dugo živjeti te da će NOP time samo gubiti. Predosjećala je smrt pa je na dva-tri dana prije nego će umrijeti pored ostalog rekla: "da joj je žao utoliko što neće dočekati slobodu i što nije imala fizičkih mogućnosti da i sa puškom u ruci učestvuje u revoluciji koju je tako i toliko očekivala a i drugima o njoj govorila". Jedna od njenih poslednjih želja bila je da joj ćerka "Širli" dočeka slobodu i da u životu bude sretna i radosna kao i sva djeca oslobođene zemlje.

Kroz četverogodišnju NOB-u njene želje su se ostvarile jer je očekivana sloboda izvojevana, a i njena ćerka "Širli" preživjela je ratne strahote i danas živi slobodna i ponosna na svoju majku koja je bila i ostala primjer mladim generacijama kojima sada i "Širli" pripada, jer je sledeći u svemu svoju majku i sama u svojoj najranijoj mladosti primljena u SKOJ da i bi nastavila djelo svoje voljene majke Muhibe.

Maja 1961 godine.

B.Luka, 22-I-1963.g.
Srovnili sa originalom
1. Lubić
2. Stanaš Korica

Salman A. Jusuf oficir JNA
Ul. M. Pecerca br.21 Beograd.

Špehar Zvone
direktor
Urednik

KARABEGOVIĆ O. MUHAREM

Skolske 1938/39 godine u prvoj generaciji novootvorene STS u Banja Luci, upisao se je na mašinski odsjek i Karabegović Muharem "Četvorica". I ako po prirodi tih i povučen u svojoj najranijoj mladosti bio je zapažen od napredne omladinske organizacije, te je kao takav angažovan u radu omladinskih grupa na gimnaziji.

Upisom u STS 1938 godine među prvim naprednim omladincima Muharem je učestvovao u osnivanju-formiranju-aktiva SKOJ-a na STS, koji su organizaciono oformili Preradović Živa i Mažar Ivica članovi mjesnog komiteta u B.Luci. Inače, još ranijom odlukom mjesnog komiteta KPJ i SKOJ-a rad i djelovanje SKOJ-a na srednjim školama odvijao se preko raznih legalnih srednjoškolskih udruženja kao što su: "Jadranska straža", "Ferijalni savez", "Literarno udruženje", ili slične omladinske organizacije koje bi bile odobrene od školskih vlasti. Tako je i na STS skoro uporedo sa početkom redovne nastave uz pomoć naprednijih nastavnika /profesorice Kećmanović Mare/ osnovano "Literarno udruženje" pri STS. Za predsjednika društva izabrat je Odić Ivica, podpredsjednik Šelman Jusuf, sekretar Malkić Osman, blagajnik Karabegović Muharem, svi članovi i novoosnovanog aktiva SKOJ-a na ovoj školi. Kao i svi članovi ovog udruženja i Muharem je ostao njegov član sve dok udruženje nije denuncirano od Ljotičevića kao "komunistička organizacija" na STS. Na osnovu ovakve prijave školske vlasti su na zahtjev policije rasturile ovo udruženje sa obrazloženjem da se ovo bavilo komunističkom propagandom tj. onako kako su ga Ljotičevići optužili. Ali i pored ovakve mjere školskih i policijskih vlasti ni članovi udruženja /naročito članovi SKOJ-a/ pa ni Muharem nisu prestali sa društveno-političkim radom i djelovanjem do aprilskog sloma BJV 1941 godine.

Međutim, kada je usledila okupacija zemlje 1941 god. aktiv SKOJa na STS prestao je /organizaciono/ sa radom, ali su zato svi članovi aktiva nastavili rad na terenu uključujući se u aktive SKOJ-a u svojim stambenim četvrtima, što je učinio i Muharem, jer je to nalagala i novo-nastala situacija. Njegova aktivnost nije prestajala ni jednog časa, jer je činjenica da se u novo nastaloj situaciji do maksimuma angažovao na izvršavanju mnogih zadataka koje je Partijska i SKOJ-eva organizacija postavljala svom članstvu u prvim danima rasula BJV. Radi takve aktivnosti u avgustu 1941 god. pored ostalih i drug Muharem je ušao /primljen/ u mjesni komitet

SKOJ-a, kojim je tada rukovodila drugarica Umičević Zaga član mjesnog Komiteta KPJ u Banja Luci.

Pošto je za Muharemovu pol. aktivnost znalo više omladinaca-ki u gradu to je u decembru 1941 godine usled nesmotrenosti jedne uhapšene aktivistkinje došlo do provale pripadnika NOP-a, radi čega smo istovremeno sa grupom drugova bili uhapšeni od strane UNS-a u B.Luci. Još u policijskim kolima /autu/ dogovoreno je /stavljanjem prsta na usta/ kakav stav do kraja imati pred islednicima ustaškog redarstva i ako je o tome i ranije na mnogim sastancima /pre svake SKOJ-aevske akcije/ isticato kakvo držanje imati pred policijom, bez obzira koje i kakve ona metode primenila prema uhapšenom. Ovaj u stvari prečutni dogovor i neposredno međusobno upozorenje /sada uprkas/ bili su u svakom slučaju obostrano korisni. Naime, čim smo dovedeni u zatvor UNS-a agenti koji su nas hapsili /Kolonić Ibrahim i Mutak Dragec/ odpočeli su "svoju" istragu, još pre nego je došao glavni islednik Bogojevski poznati batinaš bivše jugoslovenske policije a sada i ustaškog redarstva gdje je obavljao dužnost šefa "antikomunističkog odsjeka" UNS-a u B.Luci. Dovedeni smo nas četvoro u istu sobu toga tako zvanog "anti-komunističkog odsjeka" i Muharem je bio drugi kojem se agent Mutak obratio. Prvo mu je naredio da sjedne/ u sobi je bila fotelja/ i kada je on to učinio agent Mutak ga je udario nogom u koljena a zatim u kost ispod koljena/ ojepanicu/ psujući mu majku i vičući rekao "kako se kao šumnjak usudjuješ sjesti u fotelju". Kada je Muharem skočio i ustao iz fotelje onda je agent Mutak nastavio šamaranje psujući mu i oca i majku=što se diže-udarajući ga šakom po ramenu-naredjujući da ponovno sjedne. Kada je Muharem po drugi put sjeo agent Mutak mu je stao na prste od noge vukući ga za uši i kosu, dok ga tako vučući nije ponovno digao na noge, a onda ga udario nogom pozadi močnice, terajući ga da ide u "čošak" i da tamo čeka islednika. "lično su toga puta prošli i ostali dok glavni islednik nije došao. Kada je šef antikomunističkog odsjeka Bogojevski ušao, u sobu agent Mutak mu je raportirao "svi iz čorave Partije su na okupu" dodajući sa ironijom "ima ih koji su se jutros vratili iz šume". Na to je Bogojevski odgovorio: "vidim svi su mladi i brzo ćemo se sa njima dogovoriti, jer njima treba pomoći da što prije budu pušteni kućama pošto njima je njima potrebna sloboda "Pogledao je svakog pojedinačno i naredio: "Odvedite ih na predvidjena mjesta, a ja ću kasnije sa svakim od njih da nasamo razgovaram". Od tada pa na dalje svi uhapšeni bili su međusobno odvojeni a Muharem je zatvoren u jednu ćeliju u podrumu zatvora UNS-a. Tek na veće Muharem je

izveden pred islednika Bogojevskog. Nakon što je sa zapisničarem uzeo generalije i pored ostalog utvrdio da je on "četvrtica" Bogojevski je odpočeo sa ispitivanjem u vezi Muharemove saradnje sa NOP-om. Ali, odmah ga je upozorio-da su oni-na osnovu iskaza njegovih bivših drugova, a sama već prijatelja Bogojevskog utvrdili njegovu ličnu krivicu, te da im nije potrebno da za sebe iznosi ovo ili ono nego pre svega da pojedinačno izloži sve svoje Partiske i SKOJ-avske veze u gradu, da bi na licu mjesta utvrdili koliko je iskren, jer da oni i tako znaju sve komuniste u gradu, kao što su znali za njega i ostale uhapšene, koji su snjim dovedeni u zatvor. Muharem je na to odgovorio: "Ja neznam ni za kakve Partiske i SKOJ-avske veze i o tome mi nije ništa poznato". Kada ga je posle toga Bogojevski preupitao-"Sa kojim se sve licima družio?" Muharem mu je odgovorio: "da se je družio sa svim djacima/kolegama/ iz njego og razreda STS-a a i sa nekim drugim koje je upoznao u toku školovanja". Počeo je redom nabrojati djake kako je koji sjedio u klupi, ali ga je islednik u tome prekinuo rekavši mu da ga to ne pita. Nakon toga ga je Bogojevski neovisno o krivici i njegovim vezama sa NOP-om upitao: " U kakvoj je on rodbinskoj vezi sa Karabegović Osmanom, Edhemom/ Ledom/ i drugim članovima te porodice kao i gdje se oni nalaze"? Na ovo pitanje Muharem mu je odgovorio: "da su to njegovi neki daljni rođjaci i da on sa njima nema nikakve veze, te da mu nije poznato gdje se oni nalaze". To je izgleda više nego dovoljno za Bogojevskog pa da odmah promjeni taktiku u isledjenju-rekavši mu otvoreno: "da on od ranije dobro zna ko su Karabegovići i da se ni on ni u čemu ne razlikuje od njih". I ne samo da je na ovom prvom isledničkom saslušanju povisio ton u ispitivanju nego je pored agenta /telohranitelja/ i sam lično učestvovao u batinanju Muharema, nebili ga i ako fizički nježnog zdravlja na taj način prisilili da "progovori", ali im to nije pošlo za rukom na tom već drugom Muharemovom "krštenju". Posle ovakvog isledjenja vratili su ga u podrumsku prostoriju /čeliju/ i toga dana pored primljenih batina ostao je i bez hrane jer kako mu je ključar rekao: "da je nije ni zaslužio".

Ovaj sistem "isledjenja" ponovili su u ovoj prostoriji UNS-a u još 3-4 navrata samo ston razlikom što su se agenti mijenjali. Tako su ga pored ostalih imali pravo "isledjivati" sprovodnici, čuvari, ili šoferi UNS-a kao naprimer Barišić Drago, Lagundžija Tone, Bilal /ović/Nijaz, koji su ga uvezana u šicu tukli i radi lične osvete i netolerantnosti. U međuvremenu u zatvoru UNS-a izbio je poznati "slučaj Paternoster" radi čega su svi hapšenici zatvora UNS-a prebačeni u zatvor "crna kuća" gdje je jedno vrijeme Muharem

i drugovi odredjen za taca a zatim ponovno podvrgnut istrazi. Pošto su usled toga isledne prostorije UNS-a bile van zgrade zatvora "crna kuća" to je Muharem na česte zahtjeve agenata odvođen iz "crne kuće" vezan u lance ili žicu u isledne prostorije UNS-a koje su se nalazile u zgradi bivše zemljanske banke u B.Luci. Ova saslušanja trajala su po nekoliko sati, gdje su vršene razne vrste represalija /batinanje, vešanje a klin, vešanje cigle o mošnicu, stavljanje žioka /drvača/ pod nokte, razna ponižavanja i slično/. Tako je u 3-4 navrata usled tuče bio onesvešten, te jednog dana i ulicom-krošev sproveden iz islednih prostorija UNS-a do zatvora u "crna kuća" što su vidjeli i mnogi građani koji su se toga dana slučajno zatekli na ulici. Ali, kako ranije tako ni u toku ovog nastavka isledjenja Muharem nije odao ni jedno lice, niti koga teretio, pa čak ni one drugove koji su otišli u NOV i koji razumljivo nisu mogli odgovarati pred islednicima UNS-a za koje su se inače islednici interesovali. Naprotiv, bio je čvrst i uporan, jer je našao toliko snage da usvemu ostane dosledan komunisti. Međjutim, kako je ustaško redarstvo imalo neku dokumentaciju po osnovu priznanja drugih lica, a takodjer i zaplenjen neki kompromitujući materijal drugih lica iz grupe /nađjeno kod Alibegovića kuće/ to je Muharem sa ostalim drugovima-cama bio upućen na Bekretni prijevki sud u B.Luci. Sudjenje koje je trajalo oko 15 dana održato je u zgradi okružnog suda u B.Luci, pred prepunom sudnicom građana gdje su bili prisutni i ilegalci iz grada odnosno pripadnici NOP-a koji su bili zainteresovani za ishod sudjenja. Naime, Partiska organizacija u B.Luci da bi parirala UNS-u prije nego je Muharemu i drugovima počelo sudjenje uspešno je obavila razgovore/ubedjivanje/ sa pojedinim licima koja su na sudjenju trebali teretiti Muharema i drugove kao svedoci ustaškog tužioca Frljanića, te su ova lica u toku sudjenja izmenila iskaze /jer su pod tučom dali priznanja/ pa su Muharem i drugovi izbegli smrtnu kaznu, kakvu je inače tužilac zahtjevao. Osim toga Partiska organizacija npr. Rahmija Kadenić se pobrinula preko crvene pomoći da obezbedi novac za branioce /advokate/ uhapšenih drugova neovisno od toga što su i porodice uhapšenih drugova izvršili svoju roditeljsku obavezu. Sve ovo je imalo je obostrane moralno-političku podršku i javnosti, te su Muharem i drugovi zahvaljujući svom držanju, a posebno aktivnosti Partiske organizacije i SKOJ-a bili oslobođeni smrtne kazne, jer drugu kaznu nisu izricali ovi sudovi. Ali, sa svim tim, a naročito sa takvim obrtom sudjenja nije bio zadovoljan ustaški tužilac Frljanić, te su na njegovu intervenciju Muharem i drugovi upućeni na tako zvani veliki izvanredni narodni sud/ sud sedmorice/ u Zagrebu. Uvezani

u lance sprovedeni su uz pratnju oružnika/ustaških bandera/ u sudski zatvor u Petrinjskoj ulici u Zagrebu. Nakon mjesec dana održano je sudjenje i pred ovom najvišim sudom NDH, ali Muharem niti ostali drugovi nisu ništa priznali niti menjali ranije iskaze, te ih je radi toga i ovaj sud oslobodio smrtne kazne. Kako su sudije/vijećnici kako su ih tamo zvali/ ovog suda bili bivši ustaški emigranti, te supored oslobađajuće presude donijeli odluku-da se svi iz grupe pa i Muharem upute u koncentracioni logor a što je imalo obaviti redarstveno ravnateljstvo u B.Luci odnosno Sarajevu odakle je koji uhapšenik bio rodom. Badi toga je Zagrebačko ustaško redarstvo jula 1942 godine sprovelo Muharema i drugove u B.Luku, ali u mjesto da budu upućeni u koncentracioni logor nastavljena je nova istraga vezano za zarobljene partizane /Banjalučane/ nakon Kozarske ofanzive. Pošto je u B.Luki u to vrijeme izvršeno masovno hapšenje građana također u vezi Kozarske ofanzive i kako je među uhapšenim građanima bilo starijih it.zv. uglednijih lica to je na inicijativu Partiske organizacije izvršen pritisak na ustaške vlasti i mnoga lica su bila puštena kući ali je za neka od ovih lica (osobito mladih/ postavljen uslov da neko za njih garantuje/pismeno/ da neće pobjeći u šumu tj, u Partizane. Tu okolnost su iskoristili i Muharemovi roditelji, koji su kod UNS-a garantovali svojim životom da ni Muharem "neće" pobjeći u šumu u partizane. Ali i pored toga i takve rigorozne garancije redarstvo ga nije htjelo pustiti kući, nego je stražarno sproveden u t.zv. Popudbeno zapovjedništvo "Kastel" B.Luka a svi ga dalje sproveli /uz pratnju agenata UNS-a/ u Bjelovar a potom u Zagreb.

Kada je u Zagrebu prvi put izišao u grad prvo što je učinio bilo je da stupi u vezu sa NOP-om, što mu nije bilo teško, jer su njega pre toga pronašli aktivisti iz Zagreba, koji su od ranije znali za njegovu aktivnost u NOP-u. Ovog puta usledio je samo dogovor kako i na koji način da se prebace na oslobođenu teritoriju. Upostavili su vezu sa jednim Zagrebačim punktom a u toku 1943 godine Muharem je stupio u oružane jedinice NOV i POJ na terenu Slavonije gdje je kao Partizan učestvovao u mnogim akcijama i na ovom terenu. U jednoj od ovih borbi, jurišajući na neprijateljska uporišta i Muharem je poginuo.

Ostavio je za sobom svoje ostarele, iznemogle i nezbrinute roditelje kao i maloljetnu sestru koje su okupatorske i kvinsliške vlasti tako nemoćne proganjali sve do oslobođenja zemlje. Više od ovih i ovakvih žrtava Muharem nije mogao dati Narodnoj revoluciji za koju je živio, radiokoborio se i na kraju za nju položio svoj mladi život.

meja 1961 god.

Selman A.Jusuf ofic.JNA
ul.M.Pocera br.21 Bgd.

Korda Zdravka

Radi svoje lične obdarenosti i sklonosti za knjigom i učenjem poznato je da je Korda Zdravka pre svega pre rata bila jedna od najboljih učenica /srednjoškolki/ u Banja Luci. Ali, u isto vrijeme ona je bila i jedna od onih omladinki koja je sva svoja mladenačka stremljenja usredstvedila akcijama napredne radničke i srednjoškolske omladine B. Luke. Tako je u svojoj najranijoj mladosti /kao napredna srednjoškolka/ uzela aktivnog učešća u poznatim demonstracijama /u vezi okupacije: Austrije, Čehoslovačke, Poljske od strane Nemačke/ a koje je u ono vreme organizovala KPJ. I ako se policija u cilju razbijanja tih demonstracija služila pendrecima, bajonetama pa i vatrenim oružjem Zdravku kao i mnoge članove KPJ i SKOJ-a /čiji je i ona bila član/ nije to ni uplašilo ni zbunilo. Naprotiv, još tada je pokazala primernu hrabrost, upornost i snalažljivost da bi sve to ponovila i u poznatim /sudbonosnim/martovskim događajima 1941 godine.

Medjutim, njena aktivnost posebno je došla do izražaja posle okupacije zemlje 1941 godine a naročito posle odluke Partiskog rukovodstva o dizanju ustanaka u Bosanskoj Krajini.

Kao sekretar aktiva SKOJ-a u svojoj stambenoj četvrti Zdravka je radila na organizovanju i omasovljenju aktiva najjednijiim omladincima-omladinkama, povjeravajući im ili sama izvršavajući razne zadatke u vezi organizovanja pomoći odbeglim drugovima /komunistima/ na oslobođenoj teritoriji ili pak prikupljanja pomoći uhapšenim pripadnicima NOP-a iz B. Luke i okolnih mjesta. Radi te i takve svoje aktivnosti u julu 1941 godine Zdravka je ušla u oformljeni komitet SKOJ-a u B. Luci, kojim je tada rukovođila drugarica Umičević Zare, pošto se raniji sekretar komiteta SKOJ-a Rudi Kolak morao povući na oslobođenu teritoriju kako nebi /kao kompromitovan/ bio uhapšen od strane UNS-a, koji je inače za njim raspisao poternicu.

Ređeći u ilegalnosti i izvršavajući mnoge zadatke vezano za NOP Zdravka je uhapšena od strane UNS-a u B.Luci. Međutim, još tada se pouzdano nije znalo pod kojim i kakvim je sve okolnostima pala u zatvor ali je ipak njen aktiv znae tokiko da te nije usledile nekom njenom ličnom krivicom. Kasnije se utvrdilo i te da je u zatvoru u toku istrage teško teraćana za svoj rad i aktivnost u ~~NOP-u~~ NOP-u ali da islednicima ništa nije priznala. Iz tih razloga ustaški agenti su u toku istrage i primenili poseban režim prema Zdravki, jer im je krajnji cilj bio fizičko uništenje Zdravke. Ovo tim pre što ih je ona svojim držanjem i stavom dovođila u situaciju da su u stvari oni pred njom bili nemećni a ne obratno kako su oni planirali prije nege su je uhapšili. Kako je UNS peđndano znae da su Zdravki poznati aktivisti NOP-a kao i punkćovi koje ovi koriste u B.Luci i okolici to je svoju istragu i usmjerio u otkrivanju organizacije u gradu. Ali od svega toga ona ništa nije odala, pa čak ni ona lica koja nisu mogle izdržati tuću i maltretiranje od ustaških agenata te su priznala svoju saradnju sa Zdravkom i NOP-om. I posle ovakvih dokaza Zdravka je i dalje ćutala, pa je iz tih razloga nad njome odpećela neopisiva represalija i iznuravanje svejestveno samo zlikovcima tipa ustaša ćetnika i njima sličnih narodnih neprijatelja.

U ovom novo-opremljenom zatvoru/ bivša zgrada trg. red. Poljokan/ gdje je i Zdravka boravila agenti UNS-a imali su specijalne opremljenu sobu za "isledjenje", a koju su ustaše nazvali "ćuti salon" /vjerovatno po bivšem vlasniku zgrade jevreju Poljokanu/ za razliku od "Plavog salona" kojeg su imali u prvom zatvoru UNS-a u zgradi bivše zemaljske banke kod gradskog parka u B.Luci. I u jednom i u drugom "salonu" imali su specijalne opremljene sprave za iznuravanje u tuću uhapšenih. Tako su iz dana u dan odnosno iz noć u noć odvodili Zdravku u ovom mućilište nećili što iznudili u vćzi sa aktivistima NOP-a u B.Luci, jer je bila ćinjenica da se i nakon takvih progona i hapšenja rad NOP-a nastavljae što je kod ustaša stvaralo strah i nezadovoljstvo za neusphe u borbi protiv NOP-a. Kao i kod još nekih slućajeva mnogi zatvorenici ovog zatvora ćuli su i videli kad su agenti tukli ili na drugi naćin zlestavljali Zdravku, jer su to radili da bi na taj naćin utjerali strah i nad svim onim koji su tu bili zatvoreni i nad kojima se vodi ili će se voditi isledjenje. Ne moće se tvrditi da ni u ovom psićićkom iznuravanju u apćenih nisu imali odredjenih rezultata. Međutim, ta vrsta pritiska kao ni fizićka

mučenja /vešanje o klin, stavljanje čiode ili drvceta pod nohte, čupanje odnosno palenje kose/ nisu ustašama dali željene rezultate. Naprotiv uvjerali su se u suprotno, jer što su oni bili grublji i bezobzirniji i Zdravka je bila prkosnija pa i jača. Izdržala je sva ta vanredno teška fizička i psihička naprezanja, pa i ako se i danas smatra da se ona u zatvoru "sama" obesila te se sa sigurnošću ne može tvrditi. Naime u ono vreme kada se saznale za njenu smrt medju aktivistima NOP-a /pa i u njenoj peredici/ uporno se tvrdilo da je Zdravka u stvari /bez suda/ obešena uz neposredno učešće ustaških agenata i izdajnika NOP-a. Da su agenti /nakon njene smrti/ u cilju zataškavanja slučaja preneli vest da se Zdravka "sama" obesila što do sada niko nije dokazao. Medjutim, ostaje činjenica da je Zdravka do kraja i u svemu ostala beskompromisni borac, odani komunisti i da je do smrti ostala dosledna svojim naprednim mladalačkim stremljenjima. Nesumnjivo je da kao takva pripada najsvetlijim likovima /herojima/ naše revolucije.

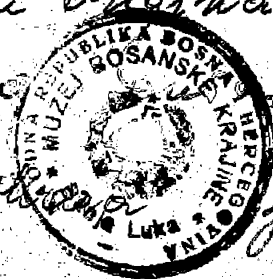
Maja 1961 godine.

Luka, 22-1-1963 g.
Pratili sa originalom

Selman A. Jusuf oficir JNA

Ul. M. Pecerca br. 21 Beograd.

1. *[Handwritten signature]*
2. St. St. *[Handwritten signature]*

[Handwritten signature] Viera
je Direktor-a Republike
[Handwritten signature]

Arhiv Bos. krajine B. Luka
ABK 209-MG-184

RAPOR BOSU I MARE

Kapitulacijom bivše Jugoslavije i dolaskom u Banja Luku okupatora i domaćih izdajnika sestre Kapor kao u ostalom i ova njihovaprox porodica prišle su NOP-u 1941 god. Oni su još u prvim danima okupacije /kao Srbi/ bili pod udarom progona i hapšenja od strane ustaša.

Međutim, njihova političke (organizovane) aktivnost posebno je usledila, kada su im braća Momir i Vlado jula 1941 god. /a kasnije i Vaso) stupili u prve vodove /grupe/ ustanika, koji su se u to vrijeme kretali u okolini Banja Luke,

Kako je od ranije kod porodice Kapor u biv. ul. M. Đabića /gde su ina^{li} svoju kuću/ stanovao Ivanović Vlada djak STS-a, koji je do okupacije bio član aktiva SKOJ-a na STS a po okupaciji započinje uključio se u aktiv SKOJ-a svoje stambene četvrti u "Stupnici", to su ubrzo i sestre Kapor bile uključene u organizovani rad ovog aktiva.

I pored toga što je porodica Kapor /pored ostalih/ bila pod prisмотрom ustaških vlasti, jer su kao Srbi među prvima trebali biti proetjerani iz tako zvane "NDH" to ipak nije zbunilo, a najmanje uplašilo Bosu i Maru/ a niti ostale članove porodice Kapor/ i ako su bili pripremani na svaku drastičnu mjeru koje ih je u to vrijeme mogla snaći ne samo kao Srbe nego i kao pripadnike NOP-a.

Da bi od ustaških vlasti koliko-toliko prikriale svoju saradnju sa NOP-om koristile su svoju bazu/koja se nalazila uz r.Vrbas/ na taj način što su na dogovorenom (pogodnom) mjestu održavali sastanke i primali poruke aktivista NOP-a, koji su se najčešće čancima prebacivali na dogovorena mjesta. Na ovaj način preko Bosse i Mare, a ponekad i njihove majke akasivani su sastanci sa mnogim ilegalcima ili sa onim drugovima koji su trebali biti prebačeni na oslobođenu teritoriju preko aktivista SKOJ-a u "Stupnici" i "Podgaju". Osim toga one su u dogovoru sa Ivanović Vladom i sa znanjem njihove majke obezbjedile mjesto /skriveno u dvorištu/ gdje je iz grada dopremljen razni materijal/ oružje, sanitet, odeća, obuća, letci i sl./ za potrebe NOP-a a koje su članovi aktiva: Ivanović, Kararić, Bili-vojević i Selmer odnosili vedu za vezu na čijem se čelu tada nalazio Slavko Čadić. Najčešći je bio slučaj da je ved za vezu dolazio u sastaju kod kuće "Banke" ili "Tetara" u čitrima ili u "Podgaju"

kod kuće A. Rizvanovića i I. Vukomana.

Osim toga i Bosa i Mara organizovano su obavljale i druge zadatke koji su bili od interesa za NDF sve dok nisu bile uhapšene od UNS-a B. Kukeže Po hapšenju i Bosa i Mara jedno vrijeme bile su tucoci u tako zvanom ženskom odelenju zatvora "crna kuća" a zatim su u "Cilju isledjenja u ljeto 1942 g. prebačene u zatvor UNS-a (zgrada biv. trg. rodnje Poljokan u B. Luci/. U to vreme i ja sam nakon sudjenja u Zagrebu sa grupom drugova bio prebačen u ovaj zatvor, kojeg su agenti UNS-a po instrukcijama Gestapoa adaptirali za svoje potrebe tako da su u specijalno opremljenim ćelijama /bez prozora, a sa rešetkastim otvorom na plafonu/ mogli vršiti zločine kakve su hteli a da se vani o svemu tome ništa ne zna, ne čuje ili primeti. Međutim, namjerno ili nenamerno nije to uspjelo i za unutrašnjost zgrade jer su se /hteo neko ili ne/ mogli čuti i videti mnogi zaista zverski postupci prema uhapšenim pripadnicima NDF-a. Tako sam i ja zatvoren u istoj ćeliji sa Karabegović Maharemom bio očevidac zverskog postupka ustaških agenata prema mnogim uhapšenim licima pa i prema Bosi i Mari Kaper, sa kojima sam inače imao neposrednu vezu dok smo bili na slobodi. Osim toga uspio sam se njima stuciti u vezu i u zatvoru "crna kuća" gdje smo se dogovorili o daljnjem čutanju pred islednicima UNS-a pošto su usledila nove ustaške hapšenja i isledjenja nakon četvrtačke ofenzive.

Kad smo iz "crne kuće" prebačeni u zatvor UNS-a /zgrada Poljokan/ drugom ili treću noć izveli su Bosu i Maru iz ćelije i doveli pred isledne prestarije ustaških agenata. Ovdje smo nas dve mogli videti kroz otvor tako zvanu "špijunku" inače postavljene na svim vratima ćelija kojima su se služili čuvari /ključari/ radi osmatranja i kontrole uhapšenih. Mi zatvorenici smo to također koristili za svoje potrebe, ali samo onda kada bi osjetili da su čuvari /ključari/ napustili hodnik ili se udaljili od vrata ćelije. Ja i Karabegović smo ovo iskoristili kad smo čuli da ključari govore sa sestrama Kaper jer smo i sami bili zainteresovani za njihovo držanje odnosno isledjenje. Kada im je čuvar /ključar/ došao iz njihovih ćelija pred "sobu islednika" čuli smo da im je rekao "zaklonite se" zatim je otvorio vrata i ušao u sobu gdje su se nalazili agenti. Kroz "špijunku" smo videli da su Bosa i Mara okrenute glavama prema vratima stajale pegnute glave pred vratima "islednika".

Posle nekune minuta iz islednih prostorija izašao je ključar /a na vrata se pojavio i agent Cesnar/ koji im je rekao "ulazite" što su one i uradile. Nakon 2-3 minuta vrata su se ponovno otvorila i zatvorila i vjerovatno je jedna od njih odvedena u drugu prostoriju što mi nismo mogli videti ni čuti jer one osjetili da su ključari u hodniku i ako nisu ništa govorili. Međutim, nije prošle ni desetak minuta čuli su se tupi udarci i lupci/ na svoj prilici vrata su tada bila zatvorena i povremeni prodorni jauci ženskog glasa. Znali smo da je usledile uslićajene batinanje uhapšene Besa i Mara jer nismo videli koje je od njih ostala a koje odvedena u drugu prostoriju ili pak vraćena u svoju ćeliju. Ova tuča trajala je više od jednog sata, a zatim tako-reći odjednom sve se "umiralo" kao da se tu ništa ne dešava. Ali, nakon pola sata iste onake kao što je iznenada prestala tuča i krikovi uhapšene tako iste sekunde odjednom se čule sta se sve i a kome radi u taj tako zvanaj "islednoj sobi /kasnije nazvana-čuti salon-za razliku od plaveg/ pašte su se verovatno vrata ponovno otvorila što mi ovog puta nismo mogli videti jer su tu bili ključari/čuvari/. Zato smo samo osluškivali a svi su batinaši namjerno ili slučajno glasno pripričavali koje je od sestara više ansio o ROF-u. Tako je jedan od ovih batinaša rekao: "biće joj sve vede dovoljno da se osvesti" dodajući "da joj to i tako neće mnoge i dugo pomoći". Na to je drugi /agent/ dodao i rekao: "Da bi im bile zgodnije da su je objecili /ne noseći Besu ili Mara/ između dva stola, jer a ne između stolica, jer da se ovako i oni moraju "mučiti" /saginjati/ kad je "mole" da priča-priče". Na to je onaj prvi odgovorio-pauzujući joj srisku majku: "imate pravo, entra žene u mjesto stolica staviti stolove same to ranije treba reći ključarima da se pobrinu". Posle tog razgovora nije prošle ni pola sata ponovno su se čuli još jači prodorni jauci, našto se jedan od agenata povišonim glasom obratio uhapšenj: "nije te ništa-to je samo početak onoga što tek treba da dođe". Zatim je se ironijom dodao i rekao: "ne vići tolike-probudičiš svoje pulene" mislio je na uhapšeničke toge zatvora. Ali i pored takvih jauka oni su i dalje nastavili sa mučenjem, ali ne svoj prilici ne samo se "običnim" batinanjem nego su primenjivali i druge sredstva i metode iznucavanja, tako da smo i nas dva/hteli ili ne/ "začepili" uši od takvih stravičnih krikova koje je bilo nemoguće slušati. Ne možemo malo je ko zapao od tolike uhapšenih pripadnika ROF-a. U stvari kao i mnogi drugi i Mara i Besa bile

./.

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-MG-11/84

su te noći /naizmenično/ povezane konopom tako što su im nepred uve-
zane ruke bile probodene preko koljena a zatim ispod koljena provu-
čene gvozdene šipke i tako /kao klupke/ obešene između dve stali-
ce, a agenti s jedne i druge strane obešenog tijela vršili razna
izmučavanja ove da njihove konvosti, insistirajući da očeju pripad-
nike NOP-a kako one ne slobedi tako i one koji su već bili u zat-
voru a za koje su imali slab je dokaz o njihovom učešću u NOP-u.

Ove iste sa Bosom i Marom su ponovili i drugu noć istim razlikom što
su primenili i takvu vrstu mučenja koja se iz pristojnosti prema
čitaocima ne mogu izneti. Ali ni ta vrsta "isledjenja" nije pomogla
ustaškim agentima jer ni Bosa ni Mara nisu teratile niti odale ni
jedno-jedino lice i ako su znale desetinu takvih lica, a neposredno
one sa kojima su neposredno kontaktirale pre i posle hapšenja. Sve
ta više nego iz ruke mučenja ustaški su podnosile kako su to činil-
li same najhrabriji pripadnici NOP-a kakve su nesumnjivo i one bi-
le i na taj način zaista ostale same sobi dosledne.

Polto su se i ustaše odnesne batinaši i sami uvjerali da su se i u
njihovom slučaja /kao i u mnogim drugim/ prevarili-nakon izvesnog
vremena-uputili su im one u kond. labor sa već poznatim "karakteris-
tikama" od kuće se više nikad nisu ni vratile, jer su tame mučki u-
bijene kao i hiljade drugih zatvorenih i proganjenih po logorima
u Bos. Gradiška, Jasenovac i drugim zatvori-širama tako zvane "MRH".

Zato se sa sigurnošću i za Bosu i za Maru može tvrditi da pripa-
daju nasvetlijim likovima naše revolucije jer su bile očišćanje
slobodarske Banja Luke.

maja 1961 god.

Bgd.

Selman A. Jauč, oficir JNA

ul. M. Pocerca br. 21 st. . .

Besgrad.

B. Luka, 22-1-1963 g.
Sarmla sa originalom.
1. Lubec
2. Stanar

Uprava
za direktora
Spoy Ururuto